

Prominente Britse malacoloog overleden: Bernard Verdcourt, 1925-2011

A.C. van Bruggen

Summary. Dr. Bernard Verdcourt died on October 25, 2011. He had a long career as a systematic botanist, mainly working on the flora of East Africa, initially in Nairobi and later in Kew. At the same time he was a specialist in the non-marine Mollusca of East Africa and he prolifically published on this subject. He also had other biological interests such as the alien fauna of the glasshouses in the National Botanic Gardens, Kew, near London. This obituary presents a summary sketch of his life and work combined with some personal reminiscences of the author.

Fig. 1. Bernard Verdcourt (rechts vooraan) in actie tijdens een autorally in Oost-Afrika in de periode 1958-1964. Foto ontvangen via Dr. H. Beentje, Royal Botanic Gardens, Kew.

Op 25 oktober 2011 overleed de bekende Britse malacoloog Dr. Bernard Verdcourt. Hoewel hij beroepsmatig de systematische plantkunde beoefende, maakte hij ook naam als molluskenspecialist. Geboren in 1925 in Luton, studeerde hij in Reading, een studie die later bekroond werd met een doctorstitel in 1955 ('external PhD'). Zijn voornaamste werkterrein was de systematische plantkunde van Oost-Afrika (Kenia, Tanzania, Oeganda); hij schreef honderden pagina's in grote serie werken als *Flora of East Africa* (van deze serie was hij verantwoordelijk voor bijna een derde, dus bijna 4000 soorten) en *Flora Zambesiaca*. Na een periode in Amani (Tanganyika) was hij gestationeerd in het herbarium te Nairobi ('Botanist in Charge': 1958-1964) en daarna in het nationale herbarium in de Royal Botanic Gardens in Kew ten westen van Londen ('Principal Research Fellow', later 'Principal Scientific Officer': 1964-1987). Al vroeg toonde hij ook belangstelling voor de weekdieren, waarbij hij zich specialiseerde in de land- en zoetwatermollusken van Oost-Afrika. Dat was geen sinecure omdat op dat gebied heel lang niet gewerkt was en het enige samenvattende boek, dat van Von Martens, uit 1897 stamde! De literatuur was zeer verspreid en in ten minste vier talen: Duits, Engels, Frans en Italiaans. Met een opvallende vasthoudendheid en vooral ook via veldwerk kreeg hij langzamerhand inzicht in de enorme rijkdom van de mollusken van dat stuk van tropisch Afrika. Deze fauna omvat wellicht tegen de tweeduizend soorten. De moeilijkheden om toegang tot de typen te krijgen waren in het toenmalige Europa (in die tijd nog in tweeën gedeeld door het IJzeren Gordijn) groot en gaven soms weinig reden tot optimisme. Het cruciale materiaal van Von Martens lag immers in Oost-Berlijn! Daar stond dan weer

tegenover dat de talrijke typen in het Natural History Museum in Londen gelukkig binnen handbereik waren. Hij deed talloze ontdekkingen op malacologisch gebied, waarbij hij vaak voor het eerst anatomische details bestudeerde. Omdat hij wist dat ook anderen worstelden met basisproblemen heeft hij de moed gehad een voorlopige checklist van de niet-mariene mollusken van Oost-Afrika te publiceren, eerst in het tijdschrift *Achatina* (1983) en later een tweede, verbeterde en aangevulde, druk in eigen beheer (Verdcourt, 2006). Daarnaast heeft hij ook getracht gegevens betreffende ontdekkingsreizigers en andere verzamelaars van mollusken in Oost-Afrika bijeen te brengen, wat resulteerde in een mooie serie van voorlopig 30 delen 'Collectors in East Africa' (1979-2001, zie lijst in Verdcourt, 2006: 57-58). Een dergelijk mes sneed aan twee kanten: immers, schelpenverzamelaars brachten ook planten mee en omgekeerd. Als geen ander beseftte hij dat kennis van de geschiedenis in veel opzichten de basis van ons systematisch onderzoek vormt. Omdat zijn werk op het gebied van de biologie zo veelomvattend was, heeft hij ook zijn lijst van publicaties apart gepubliceerd (Verdcourt, 1997, 2002).

In begin 1962, toen mijn landmolluskenwerk in Zuid-Afrika echt begon, zocht ik contact met hem in Nairobi. De postverbinding was wat moeizaam omdat Zuid-Afrika in het apartheidstijdperk niet populair was in Oost-Afrika. De post daar ter plaatse beoefende wat brieven en pakjes van en naar Zuid-Afrika betreft, een go-slow-systeem of zelfs een (onvolledige) boycot. In die tijd was er echter niets anders dan de post. Na onze terugkeer uit Zuid-Afrika zochten wij hem voor het eerst op in 1967 toen hij met vrouw en katten in het Spring Cottage in Maidenhead woonde, niet ver van de Thames. De tuin was half wild en bevatte o.a. een dassenburcht! Hij introduceerde ons bij een aantal restaurants in Londen en wij leerden van hem de regel dat, als het restaurant niet vol zit, het niet goed kan zijn.

In veel opzichten was Bernard Verdcourt een kleurrijke figuur. Hij was altijd opgewekt, vol humor en zeer kritisch. Hij was verslingerd aan auto's van het merk Peugeot (waarin hij o.a. een keer een zware rally in Oost-Afrika reed, zie fig. 1) en hij ontwikkelde zich tot een deskundige op dat gebied, wat zover ging dat hij ook stukken schreef in het vaktijdschrift *The Peugeotist*. Rondreizend was hij nog getuige van de toenmalige enorme wildrijkdom in Afrika; hij vertelde dat hij een keer op één dag 42 puntlipneushoorns had gezien – een soort die vandaag de dag tot een paar schrielle restpopulaties gereduceerd is. Hij had ook connecties met de Flora Malesiana en moest dus wel eens in het Rijksherbarium in Leiden zijn. Hij reed voor bij ons in Oegstgeest in hartje winter, natuurlijk in een oude Peugeot, was weinig gevoelig voor de kou en begaf zich rustig

in hemdsmouwen naar buiten als het stevig vloor. Onze poezen keurden hem goed, wat hij van harte reciprocereerde. Hij werkte hard en accuraat, in feite is het moeilijk te beseffen waar hij de tijd vandaan haalde om al die duizenden pagina's te schrijven en daar tussen door altijd gelegenheid vond om rustig koffie te drinken, uitgebreid te tafelen (zijn echtgenote was later wijnimporteur) en over het vak te praten. Hij deed talloze markante uitspraken. Toen hij een keer bij ons in Oegstgeest was en wij naar een restaurant in Den Haag gingen, bestuurde mijn echtgenote onze wagen. Na ingewikkelde parkeer- en andere manoeuvres in de oude binnenstad, complimenteerde hij haar door kortweg vast te stellen: "You drive like a man!".

Herhaaldelijk heeft Verdcourt in Basteria willen publiceren, toch wel een compliment voor ons tijdschrift. Als ik dan wat zat te mopperen dat hij geen lid was dan arriveerde al gauw een enveloppe met wat bankbiljetten, aanvankelijk Britse ponden, later Euro's. Ook schonk hij herhaaldelijk typemateriaal aan het Leidse museum. Tot voor enige jaren hadden wij een tamelijk intensief contact over alles en nog wat inzake Oost-Afrikaanse slakken. Twee maal publiceerden we gezamenlijk over nieuwe slakken (1965, 1968), beide keren naar aanleiding van mijn onderzoek in het zuidelijkste tropische regenwoud in Afrika, het Chirinda Forest in Zimbabwe. Ik was in de gelegenheid twee maal een soort naar hem te noemen: *Gulella verdcourtii* Van Bruggen, 1966, en *Gulella bernardi* Van Bruggen & Van Goethem, 1997.

Zoals zovelen in onze tak van wetenschap werkte hij na zijn pensioen rustig door, ook tot na zijn 80ste. Zijn belangstelling in ons vak was enorm en veelomvattend. Hij hield fauna en flora van het graafschap Bedfordshire (waar hij werd geboren) goed in de gaten en hetzelfde geldt voor de vreemde dieren die met planten aanvankelijk ongemerkt geïmporteerd waren in de botanische tuin waar hij werkte. Als entomoloog heeft hij ook menige interessante faunistische vondst op zijn naam. Hij was inderdaad het prototype van een echte ouderwetse (in de goede zin) 'naturalist', dus iemand die belangstelling had voor, en kennis van een breed spectrum van biologische zaken.

Het is niet eenvoudig vast te stellen hoeveel nieuwe soorten hij beschreven heeft. In zijn lijst (Verdcourt, 1979, periode 1936-1996) beslaat de lijst van nieuwe taxa pp. 57-93; hierin

zijn de molluskentaxa met een M of FM (voor de fossielen) aangeduid – in dit boekje zijn het er al 172. Daar komen nog zes van het supplement (Verdcourt, 2002) bij, voorlopig dus totaal 178! Daarbij moet nog één kevergeslacht opgeteld worden. Deze vooraanstaande botanicus heeft dus minimaal 179 nieuwe zoölogische taxa beschreven! Vanzelfsprekend zijn de planten in de meerderheid; de naam van Verdcourt is verbonden aan 1388 plantennamen (veelal nieuwe taxa) en hij werkte aan 85 families, ongeveer een derde van de gehele flora van Oost-Afrika.

Bernard Verdcourt is een van de belangrijkste werkers aan de malacofauna van Oost-Afrika geweest. Hij heeft de grondslagen gelegd voor verder werk – in feite is zijn checklist van 2006 de eerste samenvatting na die van Von Martens in 1897; de tussenpoos is dus 111 jaar. In de periode 1951-2006 deed hij talloze publicaties over dit vakgebied het licht zien. Alleen al met zijn malacologisch werk bouwde hij een monument voor zichzelf. Zijn invloed op de plantensystematiek van Oost-Afrika is uiteraard nog veel groter geweest.

De auteur is dank verschuldigd aan Dr. H. Beentje van het herbarium van de Royal Botanic Gardens in Kew voor het verschaffen van botanische gegevens en portretten.

Literatuur

- VERDCOURT, B., 1997. A list of publications and new taxa described (1936-1996) by B. Verdcourt: 1-94. Maidenhead: published by the author.
- VERDCOURT, B., 2002. A list of publications and new taxa described, Supplement 1 (1997-2001) by B. Verdcourt: 1-13. Maidenhead: published by the author.
- VERDCOURT, B., 2006. A revised list of the non-marine Mollusca of East Africa (Kenya, Uganda and Tanzania, excluding Lake Malawi): 1-75. Maidenhead: published by the author [met twee pp. errata en corrigenda].

Adres van de auteur:

Cees Laseurlaan 1185
2597 GN Den Haag
acvanbruggen@hetnet.nl
en.dolf.vanbruggen@ncbnaturalis.nl

NOVAPEX

Quarterly devoted to Malacology
Edited by the

Société Belge de Malacologie
[Belgian Malacological Society]
Founded in 1966

Rue de Hermalle 113
B-4680 Oupeye - Belgium

Subscription (yearly)
Belgium: 40 EURO

Other countries: 55 EURO
contact: vilvens.claude@skynet.be
<http://www.societe-belge-de-malacologie.be/>

HERMANN L. STRACK

Antiquarian Malacology Books

New (11th) Catalogue just issued
1200 titles in stock (fossil & recent)
thousands of reprints available

We also handle all other fields of Natural History and Science
Over 15.000 books and papers in stock!
- Please look on my website or inquire -

Porzh Herve
22780 Loguivy Plougras
Bretagne, France
Mobile: 0033-679439230
email: hermann.strack@orange.fr
website: www.strackbooks.nl